

TURKSOSBİDER

Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Sosyal Bilimler Dergisi

Çocuk Edebiyatında Bir Yaşam Gerçekliği Olarak Ölüm Olgusu Üzerine Bir İnceleme (Sevim Ak Örneği)¹

Erhan ŞEN²

Özet

Deneyimleri açısından yetişkinden farklı olan çocuk, yaşamı anlamlandırmak ve belleğindeki sorulara yanıt bulmak için sürekli bir arayış içindedir. Çocuğun bilişsel olduğu kadar duygusal açıdan da desteklenmesi gerekir. Bu açıdan özellikle çocukluk döneminde edebiyat önemli bir işlev taşıyabilir. Çünkü o kaynağını yaşamdan alır. Bu nedenle çocuk okur yaşamla ilgili tüm olguları (ölüm, boşanma, aşk, acı...) yazınsal yapıtlarda görebilir. Dünyanın indirgenmiş bir biçimini sunarak çocuğun yaşam ve insan gerçekliğini bir bütün olarak kavramasına yardım eder.

Ölüm, insanın dolayısıyla çocuğun anlamlandırmakta ve kabullenmekte zorlandığı yaşam gerçekliklerindedir. Kendi yakınlarını kaybeden ya da çevresinde yaşamını yitiren kişiler gören/duyan çocuk sarsılır. Çocuğun duygusal yönden sağaltımında yetişkinlerin yardımlarının yanında çocuk kitaplarına da önemli sorumluluklar düşer. Ancak bunda önemli olan çocuğa yönelik eserlerde ölümün çocuk ve yaşam gerçekliğine uygun bir biçimde ele alınmasıdır. Ayrıca duyarlı bir yapıya sahip ölüm olgusunun çocuk gerçekliğine ve edebiyatına uygunluğunun bilimsel çalışmalarla incelenmesi gerekir.

Çalışmamızda çağdaş çocuk edebiyatı yazarlarından Sevim Ak'ın çocuk romanlarında işlenen ölüm olgusu betimlenmeye çalışılmıştır. Doküman çözümlemesi yöntemi ile yazarın 8 çocuk romanı incelenmiştir. Ak'ın çocuk romanlarında merkeze oturtulmayan ölüm izleğinin çocuğu yaşam gerçekliğiyle karşılaştıran ve karamsarlığa düşürmeyen bir biçimde işlendiği söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Sevim Ak, çocuk edebiyatı, yaşam gerçekliği, ölüm olgusu.

A Study On Case Of Death As A Reality Of Life İn The Children's Literature (Example Of Sevim Ak's Novels)

Abstract

Child, who has less experience than adults, is in a continuously searching to understand and find answers to questions that are in his/her mind. So children must support emotionally as cognitively. Therefore, especially literature can carry an important function in the term of childhood. Because literature takes its source from life. So, child reader can see all case of life in the literary works (death, divorce, love, pain...). Literature helps to them comprehend reality of life and human offering a reduced form of the world

¹ Bu çalışma, 1-3 Ekim 2012 tarihlerinde Sinop'ta düzenlenen Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Eğitim Bilimleri Araştırmaları Sempozyumu'nda sözlü bildiri olarak sunulmuş olup genişletilmiş biçimde aktarılmaktadır.

² Araştırma Görevlisi, Ankara Üniversitesi, e-posta: erhansen@ankara.edu.tr

Death is a difficult case of reality life in point of understanding and accepting it for children as adults. So they need to be supported by adults. They are shaken when see or hear that someone who close person to them had lost her/his life. From this perspective, apart from the support of adults, children's books have an important mission. Their efficiencies depend on how death have been handled in these fictional works.

In this study 8 children's novels that belong to Sevim Ak, who is a writer of contemporary Turkish children's literature, were examined. Document analysis method was used in this study. According to findings of this study, the theme of death is not central subject in her novels. But writer's novel can use to help children about the case of death. So we can say that handling the case of death is suitable to children in these novels.

Giriş

Çocukların mükemmel yargıları ve bu yargıları bildirmek için geniş düzeyde deneyimleri yoktur. Bu bakımdan edebiyat, çocuğun gelişiminde önemli bir rol üstlenir. Onları kuşatan dünyayı anlamlandırmalarına aracılık eder (Gamble & Yates 2002, s. 56; Sawyer 2012, s. 3).

Kaynağını yaşamın gerçekliğinden alan edebiyat, çocuk okura yaşamın güzel yönlerini gösterirken acı yanlarını da göz ardı etmemelidir. Yaşamda yer alan tüm gerçeklikler çocuğun gelişimsel özellikleri ve çocuk edebiyatının ilkeleri göz önünde bulundurularak işlenebilir. Benimsenmesi, anlaşılması güç olay ya da olgular edebiyatın olanaklarıyla çocuğun dünyasına sunularak gerçek yaşam için ön deneyimler yaratılabilir. İnsan gelişiminin son evresi olan ölüm, doğanın kaçınılmaz bir olgusudur. Aynı zamanda insan yaşamını anlamlandıran yönlerden biridir.

Hastalık ve ölüm çoğu insanın korktuğu bir yaşam gerçeğidir. Bu olayları yetişkinlerden daha az anlayan çocuklarda kaygı daha fazla olabilir. Ölüm ve hastalık konuları, özellikler ciddi bir hasta ya da yakın zamanda ölen birine yakın olan çocukta güçlü duyguları tetikleyebilir. Bu nedenle bu konularla ilgilenildiğinde özellikle duyarlı olmak önemlidir (Sawyer 2012, s. 279).

Ölüm gerçeğinin farkında olan insan, yaşamını daha anlamlı ve dolu geçirebilmektedir. Böylece birey kendini küçümseyip korkmak yerine değerlerini gerçekleştirebileceği bir yaşama yönelmektedir. İnsanın duygu dünyasında olumsuz etkiler yaratmasına karşın ölüm düşüncesinin olmadığı bir yaşam anlamından çok şey yitirebilir (Tanhan & İnci 2009, s. 1-2). Ancak bu gerçekliğin çocuk dünyasında bulacağı anlam, belirsizliklerle doludur. Çocuğun bilişsel ve duyuşsal düzeyi ölüm gibi soyut ve acı veren bir olguyu anlamlandırma açısından yeterince gelişmemiştir. Bu nedenle desteğe gereksinimi vardır.

İnsan herhangi bir yaşam durumundaki duyguları, kitap sayfalarında görünür kılınır. Çocuğun karşısına duygusuyla, düşüncesiyle insan gerçeği çıkarılır (Sever 2008, s. 19). Sevgi, şefkat ve güven kavramları insanoğlunun, dolayısıyla çocuğun duygusal gelişiminde önemli kavramlardır. Çocuk, gereksinimi olan bu duyguları içeren kitaplara daha fazla ilgi duymaktadır. Ne var ki çocuklar için hazırlanan kitaplar yalnızca bunları içermemelidir. Gerçekçi konular işlenirken, öte yandan yaşamın olumsuz yanları da ele alınmalıdır (Yavuzer 1998, s. 202). Böylelikle yaşam gerçekliği yakalanarak, çocuğun deneyimler yaşayacağı dünyalar yaratılır. Yaşamın yıkıcı yanı karşısında daha güçlü bireyler yetiştirilebilir.

Çocuk edebiyatının en önemli görevlerinden biri de çocuğu yaşamın olumlu ve olumsuz yönleriyle yüzleştirmektir. Çocuğu yaşama hazırlamaktır. Çocuk edebiyatı ürünleri eğlendirme, resmin ve dilin güzelliklerini sezinlettirme dışında, çocukların kendilerini ve yaşamı tanımalarına, insan doğasını kavramalarına katkı sağlamalıdır (Sever 2013). İnsan yaşamındaki tüm olay, durum ya da olgular çocuk edebiyatında çocuk gerçekliği göz önünde bulundurularak yer alabilir. Ölüm de aşk, cinsellik, şiddet gibi insan gerçekliğinin bir parçası olduğundan çocukların dünyasına sunulurken özen gösterilmesi gereken konulardandır. Çünkü bu gerçeklik, işlenmesi açısından duyguların sömürülmesine açıktır.

Ölüm çocuğun etkilendiği ve en fazla öğrenmek istediği konulardan biridir. Bu açıdan ölümün çocuğun yaşamında önemli bir yere sahip olduğu görülür (Tanhan & İnci 2009, s. 35). Çocuklar ölüm olgusuyla çok erken yaşlarda ilgilenmeye başlarlar. İlk çocukluk yıllarında ölüm çocuğun belleğinde belirsiz ve bulanık bir kavram olduğu için korkutucu değildir. Üç-dört yaşlarında ölüm uzun bir ayrılık ya da bir yolculuk olarak algılanır. İnsan ve hayvan dışında cansız varlıkların da öldüğüne inanılır. Beş yaşlarında ise ölüm uzun bir uykuyla eşdeğerde görülür. Çocuklar bu dönemde ölümü benimsemeye güçlük çektikleri için ölümle ilgili çok fazla soru sorarlar. Beş-altı yaşlarında ölümün kendisiyle ilişkisi olmadığını düşünen çocuklar yaşamın

yitirilmesini hastalık ve yaşlılıkla ilişkilendirirler. Yaşlı ve ak saçlı herkesin yakında öleceğini sanırlar. Yine de onlar açısından ölüm uyanılacak bir uykudur. Sekiz-on yaşlarında ise ölümün geri dönülmez bir son olduğu gerçeği benimsenir (Yörükoğlu 1984, s. 194-196). Çocuğun bütüncül gelişimine koşut olarak ölüm kavramının zamanla düşsellikten çıkıp gerçek bir zemine oturduğu görülür. Ancak kaçınılmaz gerçekliğin kabullenilmesi bile onun sarsıcı etkisini azaltmaz.

Günümüz çocuğu yaşamın farkındadır ve bugünün yetişkinlerinin hiç yaşamadıkları korkuları yaşayabilmektedir. Bu nedenle bugünün yetişkinleri çocukları anlamakta güçlük çekmektedir. Çocuk, savaşı ve depremi canlı bir biçimde televizyonda izleyerek, görsel medyada her gün tanık olduğu şiddet olaylarıyla yaşamın daha da farkına varır. Bu nedenle onun farkındalığı sanal bir gerçekliğe dayansa bile önemsemelidir (Neydim, 2003, s. 94). Bu gerçekliği yadsıyan yetişkinler ve hatta eğitimciler ölüm, boşanma, şiddet gibi yaşam gerçekliklerinin çocuk okurla buluşturulmasına karşı durmaktadır. Bunun gerçekçi bir temele dayandığını söylemek güçtür. Çünkü çocuk en az yetişkin kadar bu tür olguların bilincindedir. Ayrıca çocuk, yaşamdaki acıyı arttıran böyle olaylarla gündelik yaşamda da karşı karşıyadır. Dolayısıyla bunların göz ardı edilmesi yerine çocuğun gerçekliğine uygun olarak yazınsal yapıtlarda işlenmesi gerekir. Bu amaçla da bu gerçeklikleri de işleyen çocuk edebiyatı yapıtlarının çocuk okura sunulması gerekir (Aslan, 2007).

Ölüm, yaşamın kaçınılmaz bir gerçeğidir. Bu nedenle bu olgunun çocuklara sunulan yapıtlarda onun gerçekliğine uygun bir biçimde işlenmesi gerekir. Çünkü çocuk yaşamla bilinçli bir ilişkiye girmeye başlayınca çevresindeki insanların (büyükanne, büyükbaba) ölümlerine tanık olur. Bu da yaşamın bir gerçeği olan ölüm olgusunu onun yaşamının dışında bırakmamanın en açık nedenlerinden biridir. Ancak kitabın niteliği ve çocuk okurla kurduğu bağ, göz önünde bulundurulması gereken en önemli noktadır. Duyguları kötüye kullanan bir yapıt çocuğu duygusal bir boşluğa düşürebilir (Dilidüzgün, 2004, s. 81). Dolayısıyla burada irdelenmesi gereken ölümün yarattığı kaygı ya da kabullenme güçlüğü değil, yapıtların hangi sorumluluk dâhilinde bunları işlediğidir.

Ölüm konusunun çocuk açısından bir tabu olduğu düşünülse bile günümüz çocuğu ölümü merak edip sorguluyor. Bu nedenle bu olgunun göz ardı edilmesi olanaksızdır. Öncelikle bu olgunun yazınsal yapıtlarda işlenmesi çok fazla duyarlılık gerektiren bir konudur. Çocuğun ruhsal durumu göz önünde bulundurulmadan bu olgunun işlenmesi onun içsel dünyasında olumsuz etkiler yaratabilir. Dolayısıyla çocuk edebiyatı yazarlarının öncelikle çocuğun ruhsal durumuna karşı duyarlı olmaları gerekir (Aytekin, 2008).

Sanatçının, çocuğa ilettiklerinin ya da çocukla paylaşmak istediklerinin çocuğun dünyasında yaratacağı etkiyi ve bu etkinin sonuçlarını önceden kestirebilmesi gerekir. Bu sorumluluk, sanatçının çocukla özdeşim kurma sürecini başlatır (Sever 2008, s. 30). İnsan yaşamının fizik ötesi (metafizik) yönünü temsil eden ölüm, sanatçı tarafından titizlikle ele alınmalıdır. Ölümün yaşama sevincini azaltan bir karamsarlıkla ele alınması çocuk üzerinde ömür boyu sürecek olumsuzluklar yaratabilir. Konu, kurgu, dil gibi tüm yazınsal öğelerle bu olgu sunulurken çocuğun duygu dünyasında yaratabilecekleri üzerinde daha derinlikli düşünülmelidir. Melankolik, karamsar ve çocuksu bir yaklaşımdan uzak durulmalıdır.

Öncelikle yazınsal ürünlerde insan ve hayvan ölümlerinin doğal olduğu bilinerek onu tanımlayan dilin dolaylı anlatımdan uzak durması gerekir. Ölüm; uyku, bir tatil ya da bir yolculukla eşdeğer görülmemelidir. Kitaplar, ölü insan ve hayvanların yenisiyle değiştirilemeyeceğini açıkça aktarmalıdır. Çocuğa yeni bir hayvan verilirse, ölen hayvanın yerini tutacağı beklentisinden kaçınılıp, bunun tümüyle yeni bir deneyim olduğu algılanmalıdır. Benzer biçimde ölen bir kişinin, başka biriyle değiştirilebileceği, yerinin doldurulabileceği asla ima edilmemelidir (Rudman 1995, s. 145). Sanatlı söyleyişlerden kaçınılımalıdır. Yaşam gerçekliğine bağlı kalınarak ölümün doğal bir olgu olduğu duyumsatılmalıdır. Çocuğun özdeşim kurmak için gereksinim duyduğu yaratılan kurgunun inandırıcılığıdır. Yaşamını yitirmenin bir örtüye büründürülerek anlatılması eserin inandırıcılığını dolayısıyla çocuğun özdeşim kurma olasılığını da azaltabilir.

Ölüm acısı çok yakın kişilerin kaybedilmesiyle daha da perçinleşir. Özellikle anne babanın yaşamını yitirmesi çocuğu daha fazla sarsar ve onun duygu dünyasını olumsuz etkiler. Anne ya da babanın yaşamını yitirmesiyle eksik aileler ortaya çıkar. Bu tip ailelerde çocuğun model alacağı bireyleri bulması zordur. Ölen ebeveynin yerini hala, amca, dayı veya teyze gibi yetişkinler doldurabilir (Yavuzer 2001, s. 86). Çocukta oluşan duygusal boşluğun doldurulması için çevresindeki yetişkin modellerin yanında kitaplardaki kahramanlar da etkili olabilir. Özellikle başkışiler anne ya da babasını kaybetmişse çocuk okurun onlarla özdeşim kurması kolaylaşır. Çocuk kitaplarına bu nedenle büyük sorumluluklar düşer.

YÖNTEM

Betimsel nitelikte olan bu çalışmada doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış biçimde sunmayı amaç edinen betimsel çözümlemede elde edilen veriler önceden belirlenen temalara göre özetlenip yorumlanır. Bu nedenle veriler önce mantıklı ve anlaşılır biçimde betimlenerek yorumlanır, açıklanır. Ardından da neden sonuç ilişkileri irdelenerek bazı sonuçlara ulaşılır (Yıldırım & Şimşek 2000, s. 158-159).

Bu çalışmada Sevim Ak'ın 8 çocuk romanı incelenmiştir. Araştırmada ölüm olgusu, yaşlı karakterlerin ve çocuk kahramanların ölüme yaklaşımı üzerinde durulmuştur. Değerlendirmeler incelenen tüm kitaplar için geçerli olup araştırmacının amacına en uygun örnekler verilmiştir.

BULGULAR

Yaşlı Karakterler ve Ölüm Olgusu

Günümüz çocuk edebiyatının önemli yazarlarından Sevim Ak çocuk dünyasının derinliğini ve gerçekliğini yakalamış önemli yazarlarımızdandır.

Yazarın çocuk romanlarına bakıldığında ölüme genelde biyolojik bir tükenme olarak yaklaşıldığı söylenebilir. Yaşın ilerlemesiyle birlikte ölüm daha da olağan karşılanır:

“Baba kızın sözünü ağzına tıktı, ‘Sen de bilir bilmez konuşma öyle. Organları yaşlandı, belleği zayıfladı,’ diye tersledi. ‘Onu sarsmadan, hırpalamadan ömrünün bitmesini bekleyeceğiz’” (Sıcak Çikolatalı Yolculuklar 2011:66).

Eserlerde yaşlı kişilerin ölüme daha yakın oldukları ve geçirdikleri bir kaza sonucu hastaneye kaldırıldıkları görülür. Ancak hiçbiri yaşamını yitirmez. “Şarkını Denizlere Söyle” adlı eserin başkışisi Tan dışında, çocuk kahramanlar yakınlarının ya da sevdiklerinin ölümüne tanık olmazlar:

“Annemin gözlerindeki ışıltıdan ölmediğini, hastaneden çıktığını anladım. Sonrasını annem anlattı. Kolunu ve bacağını kullanamıyormuş. Tekirdağ’a götürmüşler. Bir süre yanlarında kalacaktı. Yalnız başına yaşayamazmış” (Horoz Adam ve Korsan, 2011:105).

“Sabaha karşı haber geldi. Babaannen banyoda düşmüş. Hastanede şu anda. Durumu kritik. Yoğun bakımda yatıyor. Babanın, onun yanında olması gerekiyor” (Sıcak Çikolatalı Yolculuklar 2011:65).

“Ohh! Dedem hasta ama yaşıyor!” (Gemici Dedem 2011:52).

“Az Buçuk Teo” adlı çocuk romanında “alt komşu yaşlı teyzenin can çektiği” (s.56) belirtilir. Ölüme yakın olan yine yaşlı biridir.

Romanlardaki yaşlılar ölüm gerçeğini kabullenmişlerdir. Yaşlılıktan sonra bir köşeye çekilip huzurlu bir yaşam sürdürme çabasındadırlar. Çevrelerine umutsuzluk saçmayıp yalnızlıktan kurtulmak için yanlarında yaşayacakları birilerine gereksinim duyarlar. Ayrıca yaşam dolu dolu geçmişse ölümün aslında o kadar da acı olmadığı duyumsatılır. Yaşamda önemli olan mutlu bir ömür sürdürmek ve kendini gerçekleştirmektir:

“Biliyor musun evlat, istediğim gibi yaşadım ben. Düşlediğim her şeyi yaptım. Aha, şurada durursa kalbim, gözüm arkada kalmayacak. Bakma şimdi bana öyle, hastayım, istesem de uzaklara gidemem” (Gemici Dedem 2011:20).

“Yaşamımın bir gün değişeceğini biliyordum, diye mırıldanmış. Ölene kadar da ülkeden ülkeye sevdiği kadınla birlikte gezmenin keyfini sürmüştü” (Vanilya Kokulu Mektuplar 2012:105).

Çocuk Kahramanların Ölüm Olgusuna Yaklaşımı

Çocuk kahramanların ölüme yönelik düşünceleri çoğunlukla açık biçimde anlatılmaz. Ölümle ilgili fikirler olayların geçtiği çevredeki olaylara dayanmayıp söylenenlerle sınırlıdır. Eserlerin seslendikleri yaş düzeylerinin gelişim düzeylerine uygun olarak ölümün uyku, yolculuk, uzun bir ayrılık biçiminde ifade edilmediği görülmüştür.

Eserlerin tümünde başkışiler ölüm gerçekliğinin bilincindedirler. İçselleştirdikleri bu sondan dolayı yakınlarını, sevdiklerini yitirmekten korkarlar. Kaygıları bu farkındalıktan dolayı artar. Onlar açısından ölüm ve kan lekesi birbirini bütünleyen kavramlardır. Çocuk kahramanlar ölümle kan lekesini örtüşdürürler. Kan lekesi yaşamını yitirmenin bir işareti olur. Ölümle ilgili bir varsayımda bulduklarında ilk aradıkları kan lekesidir:

“Kâzım amca çalışma masasının önündeki sandalyesinden sırtüstü yuvarlanmış, yerde yatıyordu. Kan, sızıntı, bir şey yoktu. Baygındı, belki de ölü” (Horoz Adam ve Korsan 2011:94).

“Tahtalar yere yapışmıştı. Altında kimse olamazdı. İçimi koyu bir korku sarmıştı. Yerdeki kahverengi lekelerse midemi bulandırmıştı. Kan izi mi, kahve lekesi mi, nasıl anlaşılırdı ki? Yarım yamalak bakıyordum enkaza. Kötü bir şey görmekten korkuyordum” (Gemici Dedem 2011:40-41).

Yan kişilerin kaza ya da doğal bir afetle yakınlarını yitirmeleri sıklıkla işlenen bir durumdur. “Şarkını Denizlere Söyle” adlı roman dışındaki eserlerde ölümler olaylar sürerken değil de önceleri gerçekleşir. Yakınlarını kaybetmiş yan kişiler büyük bir bunalıma düşüp gerçek yaşamdan kaçarlar. Ölümün kabullenilmesi güç bir durum olduğu okura sezinletilmeye çalışılır:

“Yalova’da dünya güzeli iki kızım ve eşimle yaşıyorduk. Eşim sınıf öğretmeni idi. Kızlarım onun çalıştığı okula gidiyorlardı. Küçük kızım anaokuluna yeni başlamıştı. Yalova’yı yerle bir eden deprem bizim evimizi de birkaç dakika içinde enkaz yığına çevirdi” (Sıcak Çikolatalı Yolculuklar 2011:75).

“İnsanın ailesini kaybetmesi kolay anlatılır bir şey değil. İçinden çıkılması zor bir depresyona girdim” (Sıcak Çikolatalı Yolculuklar 2011:77).

Anne ya da babasını yitirmiş çocukların yaşamlarındaki sıkıntılar aktarılır. Ölümünden kaçmanın çözüm olmadığı kabullenilerek ölüm benimsenen bir gerçekliğe dönüştürülür. Onun da bir yaşam gerçekliği olduğu çocuğun anlam evrenine sunulur. Ayrıca anne ya da babanın ölmesi durumunda kişinin yaşamında oluşacak değişimlere dönük deneyimler sunulur:

“Teo’nun sınavına Buse de girecekti. Babası iki yıl önce inşaattan düşmüş, ölmüş” (Az Buçuk Teo 2011:88).

“Yakup şişe toplarmış. Yangında ailesini kaybedince akrabalar arasında tutunamamış, sokaklarda kalmış” (Sıcak Çikolatalı Yolculukla 2011:201).

Romanlardaki yan kişiler farklı nesne, olay, durum, anılar ya da kişiler aracılığıyla ölen yakınlarını anımsarlar. Onlara karşı duyulan büyük bir özlem söz konusudur. Geride bırakılanlar arasında fotoğraflar ve öğüt niteliğinde vasiyetnamelerle ölen kişiler hatırlanır. Bunlar önemli avuntu kaynaklarıdır. Ölümün doğal bir olgu olduğu ancak gerçek yitişin kişilerin tamamen unutmamasıyla başladığı sezinletilir:

“Ninemim ölümüyle birlikte konuşması iyiden iyiye azalan dedemle aram iyiydi. Günlerini bir odada tespih çekerek, namaz kılarak geçiren Tufan Dedem korunağım sayılırdı” (Horoz Adam ve Korsan 2011:21).

“Kemanı aldıktan kısa bir süre sonra okulu bıraktım, kemanı da size emanet ettim. Birkaç yıl içinde babamı kaybettim. Öğüdü okumak bugüne kadar aklıma gelmedi” (Vanilya Kokulu Mektuplar, 2012:103).

“Kitaplığımın üstünde eski bir Venedik kutusu vardı. Üzeri işlemeli, küçük porselen bir kutu. Birkaç yıl önce babam vermişti bana. Ona da annesinden kalmış. Dedemin babaanneme armağanıymış” (Gemici Dedem 2011:37).

“Günün birinde babanın yüzünü anımsayamazsan, onu kesinlikle kaybetmişsin demektir” (Babamın Gözleri Kedi Gözleri 2011:36).

Çocuk kahramanlar tarafından ölüme ilişkin duygularda doğadaki nesne ve varlıklar sırdaş gibi algılanır. Kahramanlar, kendilerine dost edindikleri doğadaki bir unsurdan sevdiklerinin yaşayıp yaşamadıklarına yönelik bir işaret beklerler:

“Babam söylemişti, gökyüzünde kayan bir yıldız görmek, bir denizci ölmüş demekmiş. Babam, babasının yaşayıp yaşamadığını yıldızlara bakarak tahmin edermiş. Her gece yatmadan önce yıldızları seyredermiş. Bu gece de kayan bir yıldız görmedim, diye ne sevinmişti” (Gemici Dedem 2011:41).

“Bir umut, ‘Pakize... Gemici yaşıyorsa yapraklarını hışırdatma,’ diye bağırdım” (Gemici Dedem 201:43).

İşitme engelli olan bir çocuk ölümü dileyerek yeniden doğup doğmayacağını kendine sorar. Böylece engelli bir çocuk olmadan dünyaya yeniden gelmeyi düşler:

“Çocukların beni kovaladığı, alay ettiği zamanlarda sincap gibi turmanırdım tepesine. Bir an kendimi yere çalmak gelirdi. Düşsem, yere çarpsam nasıl değişirim ki? Herkes gibi olur, yeniden doğar mıyım dünya?” (Horoz Adam ve Korsan 2011:24).

Ortadan kaybolan dedesini merak eden başka bir çocuk onun nerde olduğunu ya da başına neler geldiğini merak eder. Çocuksu bir yaklaşımla kahramanımız dedesini öldüren kişinin babası olduğu konusunda da kuşkular taşır. Ancak romanlardaki katil kavramı romanın güldürü ögesidir:

“Gemici Dedem deyip bağrına bastığın kişi de dedenin ikizi. Babanın babası çoktan öldü. Ama amcası onu uzaktan gelmiş bir baba rolüyle kandırmaya çalışıyordu” (Gemici Dedem 2011:s.46).

Yakınlarını kaybetmiş öteki bireyler için üzülen başkışiler yakınlarının ölümünü akıllarına getirdiklerinde sarsılırlar. Kişilerin yakınlarını kaybetmeleri yaşamda aldıkları büyük bir darbe olarak görülür. Çocuk kahramanların bu konuda duygudaşlık becerisi gelişmiştir:

“Bir gün Kıymık eve döndüğünde anneannesinin tezgâhını göremedi. Aklına bin bir türlü terslik geldi. Ama en önemlisi anneannesinin hastalanmasıydı” (Vanilya Kokulu Mektuplar 2012:92).

“Ne zaman derste baba sözcüğü geçse, Serkan’a bakardım. Serkan’ın babası yok çünkü. Bu kez yere düşürdüğüm kalemime baktım” (Babamın Gözleri Kedi Gözleri, 2011:17).

Bir an için düşsel bir yolculukla anne ya da babalarını kaybettiklerini düşünen çocuk karakterler yaşamlarında oluşacak büyük boşluğu derinden duyumsarlar. Ölüm gerçekliğini içselleştirmiş kahramanlar yaratılarak onların gelişim düzeyleriyle koşutluk yakalanır:

*“Kim tutar elinden?
Kim açar kapısını?
Dayısı, halası, yengesi... bağrına basar mı?
Ben senin yeni annenim, yeni babamın diyen bir akıllı bulunur mu?
Kimsesizler yurdunun demir kapısı mı kapanır üstüme?” (Puldan Taştan Lahanadan 2011:84).*

Daha önce de belirttiğimiz gibi romanlarda anne ya da babalarını kaybeden çocuk başkışiler yoktur. Ölüm olgusu, yan kişilerin yaşamlarından yola çıkılarak sezdirilir. Yalnızca “Şarkını Denizlere Söyle” adlı eserin başkışisi Tan, babasının ölümüne tanık olur. Onun cansız bedenini görünce büyük bir sarsıntı yaşar. Kitabın seslendiği yaş grubuna (11-14) bakıldığında ölümün sunulmasında çocuk gerçekliği yakalanmıştır. Çünkü söz konusu yaşlarda ölüm gerçekliği benimsenen bir olgudur:

*“Babam yerde kaskatı yatıyordu. Ağzı açılmış, yüzü kül rengine dönmüştü. Ağzının kenarları, göğsünün üstü kana bulanmıştı. Fıskırırçasına akmış kanı. Eşref amca zeytinlerin yağlı örtüsünü babamın kullı göğsüne örtüyordu.
‘Bitmedi! Kurtulacak babam! Hastaneeeee!’*

*Kimdi görmedim, güçlü bir el kavradı kollarımı, gözlerimi kapadı.
Gözlerimi açtığımda salondaki divanda bombok yatıyordum” (Şarkını
Denizlere Söyle 2011:87-88).*

Aynı romanda ölüm gerçekliğinden uzaklaşarak ölen babanın farklı bir canlının ruhuna bürünerek gittiğine yönelik bir yetişkinin konuşması görülür. Ancak bu söylem derinlikli işlenmeyen, yüzeyde kalan bir düşünce olarak kalır. Sonraki bölümlerde böyle kanılara yer verilmez:

*“Babam için ‘Atmacanın ruhuna girdi, uçtu gitti kasabamızdan,’ demişti
komşu dedem. Belki ben o atmacayı oynuyordum, belki de babamın izini
süren, kovalayan kara kartalı” (Şarkını Denizlere Söyle 2011:96).*

TARTIŞMA VE SONUÇ

Çocuk edebiyatı yapıtlarında yaşam gerçekliğinin sunulma biçimi çocuğun yaşamı görme biçimine uygun olmalıdır. Onun düzeyini ne aşmalı ne de düzeyinin çok üstünde olmalıdır. Yazınsal yapıtların çocuğun düzeyini yakalamaması onun okuma eyleminden ayrılmasına neden olabilir. Düzey kavramıyla burada anlatılmak istenen çocuğa göreliğin yakalanmasıdır. Ayrıca çocuğun anlamadığını iddia ederek onu yaşam gerçekliğinden tümüyle kopuk yapıtlarla buluşturmanın mantıklı bir neden içerdiğini söylemek güçtür.

Bu çalışma kapsamında incelediğimiz yapıtların çocuğun düzeyini yakalama açısından çocuk okurun gerçekliğini yakaladığını söyleyebiliriz. Öncelikle ölüm, karamsar bir olgu olarak ele alınmamış ve tümüyle göz ardı edilmemiştir. Tüm karakterler ölümü, biyolojik bir tükenme ve yaşamın bir parçası olarak ele almaktadır. Onların, ölüm olgusunu yaşamın bir parçası olarak kabullenmeleri çocuk okur açısından da önemli bir yöndür. Böylece çocuk okur da özdeşim kurduğu karakterler aracılığıyla ölümü, yaşamın bir gerçeği olarak kabul edebilir.

Romanlarda ölümün uyku, ayrılık, yolculuk gibi metaforlarla anlatılmaması da çocuk okur açısından önemlidir. Ölüm, böyle tanımlamalardan uzak tutularak gerçekçi bir temele oturtulmuştur. Çünkü böyle anlatımlar ölümün çocuğa anlatılması açısından daha fazla güçlükler ortaya çıkarabilir. Ancak romanların bu açıdan yazınsal ve eğitimsel sorumluluklarını yerine getirdiği söylenebilir.

Sonuç olarak incelenen bu romanlarda ölüm izleği merkezi bir yere konumlandırılmamakla birlikte, çocuk okurun ölüm gibi bir gerçeği göz ardı etmemesini sağlayabilmektedir. Ayrıca romanların okunması sırasında yaşam gerçeklikleri (ölüm, şiddet, boşanma...) üzerinde çocuk okurla değerlendirmeler yapılabilir. Böylelikle çocuk okur hem edebiyatta anlatılan kurmaca dünyanın yaşamındaki izdüşümlerini görebilme hem de bunları değerlendirme olanağı bulabilir.

KAYNAKLAR

- Aslan, C. (2007). Yaşam Gerçekliğinin Çocuklara İletilmesi Bakımından "100 Temel Eser"deki Öyküler Üzerine Bir Çözümleme. 4. Uluslararası Çocuk Filmleri Festivali ve Kongresi "Risk Altındaki Çocuklar" (s. 85-98). İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi.
- Aytekin, H. (2008). Çocuk Edebiyatında Ölüm Teması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(20), 89-102.
- Gamble, N., & Yates, S. (2002). *Exploring Children's Literature (teaching the language and reading of fiction)*. London: Paul Chapman Publishing.
- Neydim, N. (2003). *Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Bu Yayınevi.
- Rudman, M. K. (1995). *Children's Literature: an Issues Approach (3th ed.)*. USA: Longman Publishers.
- Sawyer, W. (2012). *Growing up With Literature*. New York: Wadsworth Cengage Learning Publication.
- Sever, S. (2008). *Çocuk ve Edebiyat*. İzmir: Tudem Yayınları.
- Sever, S. (2013). *Çocuk Edebiyatı ve Okuma Kültürü*. İzmir: Tudem Yayınevi.
- Tanhan, F., & İnci, F. (2009). *Ölüm Eğitimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Yavuzer, H. (1998). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2001). *Çocuk Eğitimi El Kitabı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2000). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (2. Basım)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yörükoğlu, A. (1984). *Çocuk Ruh Sağlığı*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

İncelenen Çocuk Romanları

- Ak, Sevim (2011) *Az Buçuk Teo*. (Resimleyen: Mustafa Delioğlu) İstanbul: Can Çocuk.
Ak, Sevim (2011) *Gemici Dedem*. (Resimleyen: Behiç Ak) İstanbul: Can Çocuk.
Ak, Sevim (2011) *Horoz Adam ve Korsan*. (Resimleyen: Behiç Ak) İstanbul: Can Çocuk
Ak, Sevim (2011) *Lodos Yolcuları*. (Resimleyen: Behiç Ak) İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
Ak, Sevim (2011) *Puldan Taştan Lahanadan*. (Resimleyen: Behiç Ak) İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
Ak, Sevim (2011) *Sıcak Çikolatalı Yolculuklar*. (Resimleyen: Behiç Ak) İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
Ak, Sevim (2011) *Şarkını Denizlere Söyle*. (Resimleyen: Mustafa Delioğlu) İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
Ak, Sevim (2012) *Vanilya Kokulu Mektuplar*. (Resimleyen: Behiç Ak) İstanbul: Can Çocuk Yayınları.

SUMMARY

Introduction

Children's literature has an important function for activities in the education of language and literature. Except this mission, children's literature as a creative art activity depicts life with its all aspects. Realities of the life are narrated in this fictional universe. Reader can see and experience the life with words.

Child, who has less experience than adults, is in a continuously searching to understand and find answers to questions that are in his/her mind. So children must support emotionally as cognitively. Therefore, especially children's literature can carry an important function in the period of childhood. Because literature takes its source from life. So, child reader can see all case of life in the literary works (death, divorce, love, pain...). Children's literature helps to them to comprehend reality of life and human offering a reduced form of the world.

Death is a difficult case of reality life in point of understanding and accepting it for children as adults. So they need to be supported by adults. They are shaken when see or hear that someone who close person to them had lost her/his life. From this perspective, apart from the support of adults, children's books can have an important impact on their life. But the efficiencies of literally works depend on how death has been handled in these fictional works. So they should be discussed with an academic perspective.

Method

In this study descriptive method was used. In the descriptive method main goal is to provide findings in an organized and interpreted format. In this method, data that obtained is summarized and reviewed in accordance with a predetermined themes. Therefore, first of all data is depicted, interpreted and explained. Then, some results are get examining the cause and effect relationships between them.

Eight children's novels that belong to Sevim Ak, who is a writer of contemporary Turkish children's literature, were examined under the theme of death. The case of death in her novels were examined from two dimension: elderly characters' perspective and child characters' perspective.

Findings (Results)

While considering to Sevim Ak's novel for children, it can be said that these novels had approached to death as biological extinction. In the novels there are no main child characters who lost their mother or father. Death case are told to child reader focusing minor characters' life.

Elderly characters that in the novels had accepted death as a reality of life and these characters are in a peaceful effort to maintain their life with other persons. So they need someone who will live with him or her. For elderly characters, if life had continued with gratifying feelings before becoming an old person, the death is not terrible case. Being happy is important in life. When looking these characters from this perspective, they do not reflect unhappiness feelings to the child reader.

Mostly, thoughts about death of children characters do not be narrate clearly. These thoughts that had been said only are not related environment where story's plot have been actualize. So the main characters do not witness the death, only hear about it. In the novels, death do not tell as a sleep, a journey, a long separation. Death is depicted as a reality of life.

Main child characters in all of the works are aware of the reality of death. In addition, they know death is an end. Child characters are afraid of losing their loved ones. Because they know that this last end will separate them each other. So, anxiety increases due to this awareness. This anxiety is not a melancholic situation or mood. With all good or bad realities, the life is nice for all characters.

Conclusion and Discussion

In the works of children's literature, first of all a writer must think children, this is her/his responsibility against the children. From this perspective, novels that examined in this study have been carried through their mission. Death haven't been narrated with a pessimistic or melancholic tone and on the other, hand not been ignored entirely. It is seen as a part of life and biological exhaustion by all characters. It is important for child reader to see death as reality of life. In this way child reader can understand and perceive death. Thanks to fictional character, child reader will be ready for all realities of life.

It can be said that novels in this study have been fulfilled their literally and educational mission. Because when child readers read these novels, their anxiety can be less. Death is not central theme in these novel, only is the part of fictional universe. Nevertheless, it can be suggested child reader to read them. After reading, to understand and to perceive realities of the life, adults (parents, teacher or other adults) and child reader can evaluate literally works in point of death and other realities of life.